

De ambities van burgemeester
Margreet Horselenberg

KLEUR IN DE BUITENRUIMTE

Bewust gebruik of intuïtief toepassen

Utrechter Fred Nuwenhuis
adoreert straatbaksteen

CONTOUR

STRAATBAKSTEEN

FORUM OVER
RUIMTELIJKE INRICHTING
APRIL 2004

#04

INHOUDSOPGAVE

4 / 7

Margreet Horselenberg is sinds vier jaar burgemeester van Doetinchem. Daarvoor was ze meer dan een decennium wethouder in Zaanstad waar ze zich nadrukkelijk inzette voor de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit. In de Achterhoek oogt die taak wellicht wat minder hectisch, Horselenberg heeft nog voldoende ambities.

8 / 10

Een nieuw Lingeformaat bood de oplossing voor het ruimtelijke probleem waarmee Han Thijssen van MTD Landschapsarchitecten zich in Panningen geconfronteerd zag. Voor het Noord-Limburgse dorp moest een bijzondere straatbaksteen toegepast worden om recht te doen aan de kwaliteit van het centrumplan.

11

Medy van der Laan, staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Welzijn, kijkt in een column naar de diversiteit van het straatbeeld, redenerend vanuit cultuurhistorisch oogpunt. Ze vindt het belangrijk dat cultuur ook wordt ervaren vanuit de openbare ruimte, als iets wat dagelijks om ons heen is.

12 / 13

Fred Nuwenhuis is procesmanager wegen en verharding bij de gemeente Utrecht en idolaat van straatbaksteen. In het centrum van de Domstad zijn op grote schaal gebakken klinkers toegepast, maar toch droomt de voormalig stratenmaker van een stad waar alle straten en pleinen met straatbakstenen zijn geplaveid.

14 / 21

Kleurgebruik in de buitenruimte: overwogen keuzes of impulsief handelen? Contour Straatbaksteen vroeg vier ontwerpers en de vice-voorzitter van de Stichting Kleur Buiten naar hun visie op kleur.

22 / 23

Michiel Nieuwenhuys bespreekt in deze Uitgelezen twee nieuwe uitgaven met de openbare ruimte als raakvlak, te weten Pleinenboek en europan 7, Nieuw leven in de suburb

24 / 26

De tweejarige MA-opleiding Urban Interior Design aan de Hogeschool voor de Kunsten in Utrecht leidt studenten op tot integraal ontwerpers met een overkoepelende blik op de buitenruimte. Dat is belangrijk voor de kwaliteit van het stedelijk interieur.

27

Het spanningsveld tussen design en functionaliteit, dat was het centrale thema op het SPS-seminar vorig jaar november. In een uitgebreid verslag blikken we terug op de bijeenkomst en de afsluitende discussie met sprekers uit diverse disciplines in de openbare ruimte.

28 / 31

Het kernwinkelgebied van Middelburg heeft de afgelopen jaren een fikse metamorfose ondergaan. Dit is een van de ruimtelijke speerpunten van de toekomstvisie van de Zeeuwse hoofdstad, verwoord in de Kwaliteitsatlas Middelburg 2030. De toegankelijkheid van de historische stad met een sterke toeristische functie stond bij de herinrichting centraal.

KLEURIG STRAATBEELD

Kleurgebruik in de buitenruimte, het zal in ontwerp en uitvoering altijd een punt van discussie blijven. Tussen ontwerpers en opdrachtgevers, maar ook tussen kleurdepten en professionals die er meer terughoudend mee omgaan. Kleur is nu eenmaal een zeer subjectief gegeven; wat de een prachtig vindt, is voor een ander volledig misplaatst. In dit vierde nummer van Contour besteden we volop aandacht aan het thema kleur. Vier ontwerpers en de vice-voorzitter van de Stichting Kleur Buiten (SKB) geven hun visie op dit thema.

Daarnaast vindt u in deze Contour Straatbaksteen een interview met Margreet Horselenberg, burgemeester van Doetinchem. Zij verruilde het drukke Zaanstad voor de minder hectische Achterhoek, maar heeft volop ruimtelijke ambities in het Doetinchemse. Een ander interessant gesprek is ingegeven door de bevoegdheid van Fred Nuwenhuis, procesmanager bij de gemeente Utrecht en fervent voorstander van het gebruik van straatbaksteen. Uit cultuurhistorisch oogpunt geeft staatssecretaris Medy van der Laan haar visie op bestrating en ook daarin speelt de gebakken klinker gelukkig een voorname rol.

We staan ook stil bij twee interessante herinrichtingsprojecten, divers van schaalgrootte. In het Limburgse Panningen is het centrum van het dorp heringericht met een speciaal ontwikkelde straatbaksteen, het resultaat van vruchtbaar overleg tussen landschapsarchitect en fabrikant. In Middelburg heeft het kernwinkelgebied een facelift gekregen waarmee de historische Zeeuwse stad zijn toeristische imago heeft veiliggesteld.

Kennis en expertise over de inrichting van de buitenruimte worden steeds belangrijker nu de kwaliteit van het stedelijk interieur bij velen hoger op de agenda komt. De Hogeschool voor de Kunsten in Utrecht heeft sinds enkele jaren een opleiding die is toegesneden op buitenruimte ontwerpers. In twee jaar wordt studenten geleerd met een totaalvisie naar de publieke omgeving te kijken.

Ter afsluiting nog een heugelijke huishoudelijke mededeling van de redactie. Uit een vorig najaar gehouden lezersonderzoek is gebleken dat zowel vorm als inhoud van ons magazine door u zeer gewaardeerd wordt. Dat heeft de Stichting Promotie Straatbaksteen, uitgever van Contour, ertoe gebracht jaarlijks een extra nummer te laten maken. Met ingang van 2004 dus drie in plaats van twee nummers. Dat biedt u nog meer interessante informatie over in het oog springende projecten en mensen die een belangrijke rol spelen in de ruimtelijke invulling van Nederland. Wij doen ons best u te blijven verrassen!

Dr. D.K.J. Tommel

voorzitter Stichting Promotie Straatbaksteen

COLOFON

Contour Straatbaksteen is een uitgave van de Stichting Promotie Straatbaksteen. Het tijdschrift wil een forum en inspiratiebron zijn voor alle professionals betrokken bij de ruimtelijke inrichting in Nederland.

Redactie

Dick Tommel (hoofdredacteur),
Theo van Baal, André van den Hul,
Michiel Nieuwenhuys en Robert Stuyt

Raad van Advies

Paul van Beek (Paul van Beek Landschappen BNT), Willem van der Made (directeur Stadsontwikkeling gemeente 's-Hertogenbosch), Margot van Niele (directeur Kalliste Woningbouwontwikkeling) en Jan Stigter, (stedenbouwkundige Dienst Ruimtelijke Ordening gemeente Amsterdam)

Stichting Promotie Straatbaksteen

Postbus 80523, 2508 GM 's-Gravenhage
T 070 - 7503100, F 070 - 3544631
E info@straatbaksteen.com
I www.straatbaksteen.com

Bladmanagement

Van Zandbeek corporate communicatie,
Iris van den Boogaard, André van den Hul
en Fred Wijers

Vormgeving

Ten Bosch design, Frits Roothans

Fotografie

Picture Productions (Hans Hebbink),
Hans van Houwelingen (foto pagina 15),
HKU (foto's pagina 24-25) en
gemeente Middelburg (foto wethouder
Hannie Kool-Blokland)

Overname uit Contour Straatbaksteen is toegestaan,
mits bronvermelding.

Margreet Horselenberg gaf haar bestuurlijke carrière goed drie jaar geleden een voor het oog logisch, maar ook opmerkelijk vervolg. Van wethouder Stadsvernieuwing, Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting in het randstedelijke Zaanstad werd ze in september 2000 burgemeester in Doetinchem, een provincie-stad waar iedereen elkaar nog kent. De PvdA-bestuurder heeft geen moment spijt van haar overstap. “Als ik nu in Amsterdam kom, verbaas ik mij over de rotzooi in de stad. In Doetinchem ligt dat anders, daar is meer eigen zorg voor de omgeving.”

BURGEMEESTER MARGREET HORSELENBERG HEEFT TAL VAN AMBITIES IN DOETINCHEM

‘Zonder investeringen in buitenruimte geen kwaliteit’

Op haar 27-ste werd ze al wijkraadslid voor de PvdA-fractie in Krommenie en dertien jaar later volgde de stap naar een belangrijke wethouderspost. Van 1989 tot 2000 hield Horselenberg zich bezig met talloze prestigeprojecten zoals nieuwbouwlocatie Saendelft en het Zaanoverproject. Vooral een van de eerste fasen van dat laatste plan - Het Eiland, ontwikkeld in het midden van de jaren negentig - is haar het meest dierbaar gebleken. “Het was aanvankelijk een locatie met veel knelpunten als bijvoorbeeld bodemverontreiniging. Toch hebben we het kunnen omzetten naar een prachtig project met expliciete hoogwaardige kwaliteit. Daar is zoveel aandacht aan besteed, we hebben een workshop gehouden met wijlen landschapsarchitect Alle Hoesper en andere ontwerpers om te kijken hoe we gebouwen en openbare ruimte naadloos op elkaar konden laten aansluiten. Tegenwoordig staat de buitenruimte veel centraler, daar waar het tien jaar geleden weinig aandacht kreeg. Met Het Eiland, maar ook andere deelplannen hebben we daarop echt een uitzondering kunnen maken. Het

Zaanoverproject - waar veelal industriële locaties getransformeerd zijn tot woon- en werkgebieden - heeft ook niet voor niets diverse toonaangevende prijzen gewonnen. Nu is het bijna gewoon voor gemeenten om geld te reserveren voor openbaar gebied, maar destijds lag dat anders. Het hoeft ook niet overal; locaties waar veel mensen komen zoals winkelgebieden en nieuwbouwwijken, daar is een geïntegreerde buitenruimte bijzonder belangrijk. Dus: zonder investeringen kun je geen kwaliteit bieden”, stelt Horselenberg.

Met beide benen in de hectiek van Zaanstad dook daar ineens de vacante burgemeesterspost in Doetinchem op. Tamelijk onverwacht, maar daarom niet minder interessant. “Mijn partijgenoot Dick de Cloe, die burgemeestersbenoemingen in zijn portefeuille heeft, wees mij op de vacature. Ik ben kort daarna samen met mijn man in een week-einde gaan kijken in Doetinchem en omgeving. De streek kende ik wel van vroegere kampeervakanties, maar dat is anders. Nu ging het om een toekomstige

werkkring. En natuurlijk zijn er verschillen tussen Doetinchem en Zaanstad of een vergelijkbare gemeente in de Randstad. In cultuur, in dialect - dat ik inmiddels redelijk onder de knie heb -, maar ook in snelheid van handelen. Er wordt hier net zo hard gewerkt als in mijn vorige werkkring. Het kan dan wellicht minder hectisch lijken in Doetinchem, er wordt zeker zo effectief gewerkt door kortere lijnen en de snelheid waarmee zaken worden opgepakt.

“Het Nederlandse poldermodel begint langzamerhand tegen ons te werken”

Maar eerlijk is eerlijk, ik heb hier wel moeten afkicken. Overigens vind ik de functie van burgemeester een stuk interessanter dan die van wethouder. Je hebt als burgemeester veel meer een overall kijk op allerlei zaken, je kunt meer afstand houden; als wethouder zit je veel dichterbij het proces, dat maakt die job ook een stuk zwaarder.”

Ze heeft het nooit zo nadrukkelijk ervaren als in de periode na september 2000: het Randstedelijke denken, de vaste club bestuurders en vertegenwoordigers van ministeries die vanuit de grote steden samen denken het totale beleid voor Nederland in te vullen. “Pas nu merk ik hoe dat is, dat achtergestelde gevoel waarover andere delen van het land altijd roepen. Ik heb nog diverse nevenfuncties, onder andere als lid van het Forum voor Stedelijke

Vernieuwing. Daardoor ben ik regelmatig betrokken bij ‘Den Haag’. Ik zie daar weinig bestuurders uit dit deel van Nederland in overlegplatformen zitten. Hierdoor zijn deze te eenzijdig opgebouwd vanuit de Randstad.”

Horselenberg maakt er geen geheim van zich te storen aan de beperkte visie van Den Haag

PvdA-burgemeester Margreet Horselenberg: “Eerlijk is eerlijk, ik heb hier wel moeten afkicken.”

op het werkgebied van de BV Nederland. “Alsof ons bestaan bij de grens ophoudt, we hebben toch allemaal de mond vol van Europees denken. Als ik zie wat hier in het Ruhrgebied nog geïnvesteerd wordt in infrastructuur, hoe vliegvelden als bijvoorbeeld Münster-Osnabrück en Nieder-Rhein floreren met vele goedkope vluchten. De Duitsers hebben het economisch zeker zo moeilijk als wij, maar er gebeurt veel meer. Omdat daar niet zoveel gekletst wordt en zaken met daadkracht worden opgepakt. Het Nederlandse poldermodel begint langzamerhand tegen ons te werken, wij ‘tuttelen’ veel te veel, maken altijd weer dat rondje Randstad en focussen ons te veel op de schaal van Nederland. Wat nou regio’s? We zijn toch één land met dezelfde belangen?”

PURE NORMVERVAGING

Terug naar de openbare ruimte, na drie jaar Doetinchem is er meer dat Horselenberg opmerkt. ➤

Margreet Horselenberg heeft haar hart al aan Doetinchem verpaid: "Want als we geen koeien of schapen meer in het weiland kunnen zien, missen we een fundamenteel onderdeel."

Want als het gaat om normen en waarden kan de Randstad nog wel iets leren van de mentaliteit van de Achterhoekers. "Uit aanwijzingen van bewoners bleek dat op zaterdagavond bij de kerk behoorlijk wat troep gedumpt werd, hetgeen bij kerkbezoekers op zondagochtend tot irritatie leidde. Dat signaal werd direct opgepakt en sindsdien komt het niet meer voor. Als ik nu in Amsterdam kom, verbaas ik mij over de rotzooi in de stad. En er is niemand die het zich aantrekt, ze laten het gewoon slabakken. En met argumenten als een gebrek aan geld voor dit soort onderhoud kan ik helemaal niets. Wij moeten het hier toch ook doen met ons budget. En meer rommel in Amsterdam door een veelvoud aan nationaliteiten? Schei uit zeg, alsof mensen in Turkije hun huis niet schoonhouden. Het is pure normvervaging waarin iedereen meegaat. In Doetinchem ligt dat anders; ik veeg nu ook elke zaterdag mijn stoepje."

In de binnenstad is het Simonsplein volgens Horselenberg een goed voorbeeld van een kwalitatieve buitenruimte. "Het plein met de Catharinakerk is een ontmoetingsplaats voor veel inwoners en toeristen. We hebben enkele jaren geleden gekozen voor een goed, maar sober ontwerp. De materiaalkeuze heeft daarbij een belangrijke rol gespeeld." Maar er is meer, want er komt ook een plan om het plein voor het stadhuis een opknappbeurt te geven. "Het is een open plein, toegankelijk voor iedereen. Dat blijkt onder andere uit het feit dat veel jongeren gebruikmaken van de skatebaan die er is aangelegd. Een punt dat in de opknappbeurt meegenomen wordt, zijn de trappen naar de vooringang van het stadhuis. Dit om de toegankelijkheid naar het bestuur te vergroten." Een andere voorbeeld dat Horselenberg noemt is de buitenruimte bij winkelcentrum De Bongerd op De Huet. "We hebben daar nadrukkelijk geïnvesteerd in kwalitatief hoogwaardige materialen en het onderhoud om het een plek te maken waar mensen graag verblijven."

Doetinchem barst toch al van de ambities, stelt Horselenberg. Zoals de voorgenomen ontwikkeling van Hamburgerbroek, een terrein met ruim veertig bedrijven dat tegen de Oude IJssel en het centrum ligt. En dan nog een nieuwe bedrijvenlocatie en wat kleinere projecten. Als het om culturele ambities gaat, is de nieuwbouw van theater Amphion met

een investeringsprogramma van 48 miljoen euro het meest in het oog springende project.

LANDELIJK KARAKTER

Maar we sluiten af met de steeds weer aanwakkerende landelijke discussie over de eentonigheid en de massaliteit van Vinex-locaties. Horselenberg kan zich dat voorstellen, maar herkent het gemopper niet in Doetinchems eigen Vinex-wijk Dichteren. "Wij voelen ons zeker niet aangesproken. Het landelijke karakter van Doetinchem komt in Dichteren op diverse plekken terug, alleen de bebouwingsdichtheid in het middengebied vind ik wat aan de hoge kant. Dichteren is een mooie wijk met veel openbaar groen en voldoende speel- en fietsvoorzieningen. Ook het inpassen van diverse oude boerderijen vind ik erg geslaagd, zo blijft het karakter van de Achterhoek voortbestaan. Want als we geen koeien of schapen meer in het weiland kunnen zien, missen we een fundamenteel onderdeel van Doetinchem en de regio", besluit Horselenberg. ■

LOOPBAAN IN HET KORT

Naam : Margreet Horselenberg

Geboortedatum : 1 december 1950

Geboorteplaats : Wormerveer

Burgerlijke staat : Gehuwd, twee kinderen

Belangrijkste functies in chronologische volgorde

- Lid wijkraad Krommenie
- Lid gemeenteraad Zaanstad voor de PvdA
- Fractievoorzitter PvdA
- Wethouder gemeente Zaanstad: portefeuille; ruimtelijke ontwikkeling, volkshuisvesting, verkeer en vervoer, onderwijs, stadsvernieuwing, stedenbeleid.
- Lid dagelijks bestuur Regionaal Orgaan Amsterdam (verkeer en vervoer, ruimtelijke ordening)
- Burgemeester van de gemeente Doetinchem, sinds 1 september 2000
- Voorzitter van de Regio Achterhoek

"Als ik nu in Amsterdam kom, verbaas ik mij over de rotzooi in de stad"

Doetinchem heeft voldoende kwaliteit in zijn buitenruimte, stelt Margreet Horselenberg, zoals hier op het Simonsplein.

MTD Landschapsarchitecten uit 's-Hertogenbosch zocht voor de nieuwe bestrating van het centrum van Panningen, een van de kernen van de gemeente Helden, 'iets apart'. MTD vond dat niet in de bestaande formaten straatbaksteen en ging op zoek naar een slanker Lingeformaat.

Ruimtelijke kwaliteit in Panningen verbeterd

NIEUW LINGEFORMAAT HERSTELT SAMENHANG BUITENRUIMTE EN BEBOUWING

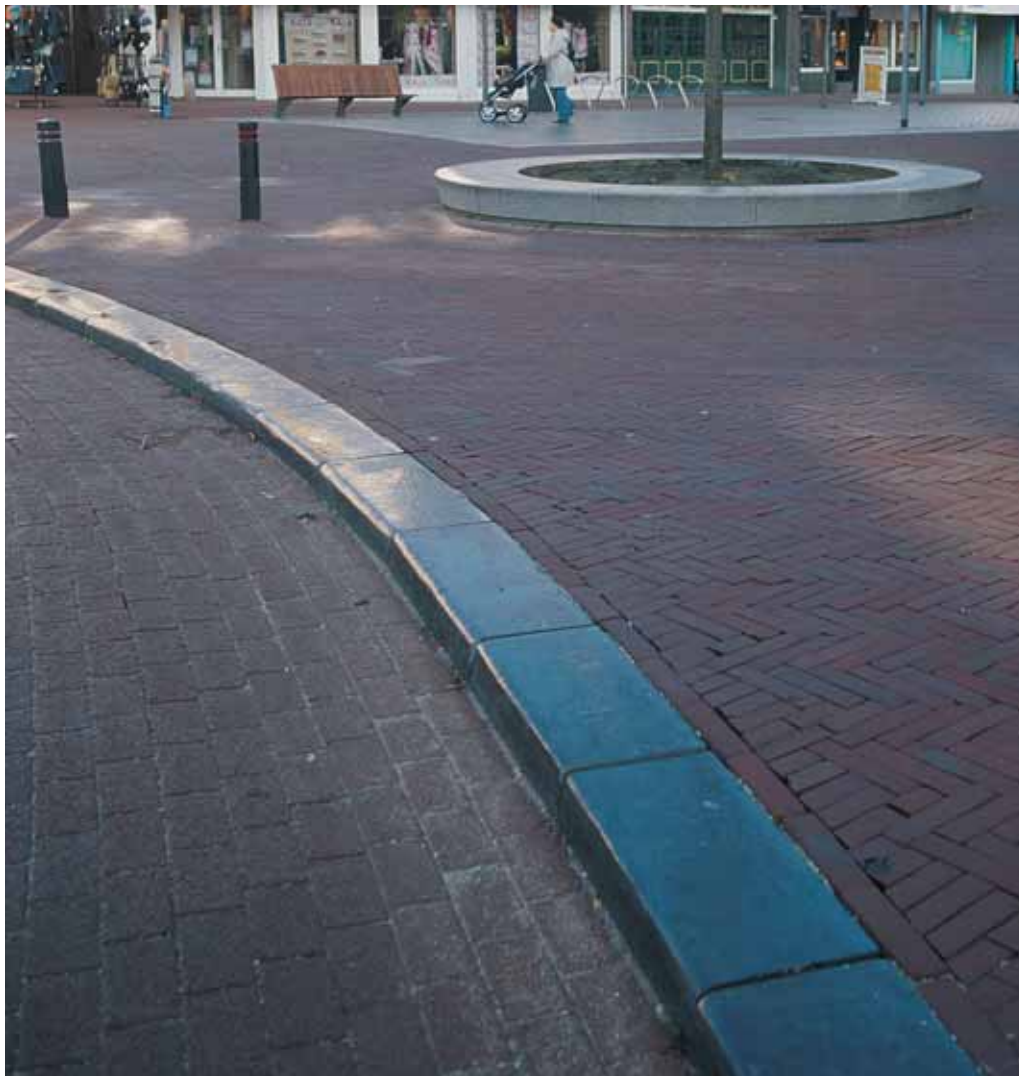
Panningen heeft de primeur; als straks het centrum van het dorp gereconstrueerd is, ligt er zo'n 11.000 vierkante meter Lingeformaat 60. Een groot deel van het winkelgebied met een regionale functie, is al gereed. Het Bossche bureau MTD Landschapsarchitecten is sinds enkele jaren bij het project betrokken. "Het oude gemeentehuis in Panningen is, na nieuwbouw elders, gesloopt. Daarvoor is een nieuw winkelcentrum met een appartementencomplex in de plaats gekomen. Dat bood de kans de verkeersstructuur te verbeteren en onder meer van de markt een specifiek voetgangersgebied te creëren", vertelt Han Thijssen, één van de drie partners van MTD Landschapsarchitecten. Hij is samen met Ruud Dubbeld verantwoordelijk voor dit project.

Om de fors toegenomen buitenruimte te bestraten, zocht hij naar een specifieke gebakken klinker. "De keuze voor straatbaksteen, in combinatie met natuurstenen banden, boomspiegels en andere accenten, is ingegeven door onze wens de samenhang tussen bebouwing en openbare ruimte te herstellen. Panningen kent als ambachtelijk dorp veelal baksteenbouw met veel gedetailleerde metselwerken, dus daar sluit de straatbaksteen prima aan."

Daarmee begon de zoektocht naar een gebakken klinker die een elegant straatbeeld oproept en tevens comfortabel is voor de mensen die eroverheen lopen. Het Waalformaat vond de landschapsarchitect te klein en bovendien zou het gebruik ervan een te druk straatbeeld opleveren. Een andere mogelijkheid, het Lingeformaat 80, was juist weer te plomp voor Panningen. Daardoor kwam MTD uit bij een formaat dat gemaakt is door Waalsteenfabriek De Bylandt, het Lingeformaat 60. De nieuwe straatbaksteen heeft het beste van twee stenen in zich: de elegantie van het Waalformaat en de functionaliteit van het Dikformaat. ➤

Nu een flink deel van het nieuwe centrum van Panningen is bestraat, kan de MTD-directeur tevreden terugkijken op het 'experiment'. "Het Lingeformaat 60 ligt perfect vlak; ook in keperverband komt de steen uitstekend tot zijn recht. Inwoners van Panningen en winkelend publiek uit de regio zijn zeer positief. De buitenruimte heeft aan kwaliteit toegenomen, de verblijfsfunctie is duidelijk verbeterd. Complimenten voor de gemeente Helden die de mogelijkheden daartoe met beide handen heeft aangegrepen. Met het toepassen van het nieuwe Lingeformaat heeft Panningen toch als een proefproject gediend, maar alle betrokken partijen zijn daarmee professioneel omgegaan. De ruimtelijke ontwikkeling van Panningen heeft misschien wel tien jaar stilgestaan, maar nu kan het dorp weer twintig jaar vooruit", besluit Thijssen. ■

De inwoners van Panningen en winkelend publiek uit de regio zijn zeer positief over de herinrichting van het dorp, stelt Han Thijssen.

COLUMN

MR. M.(MEDY) C. VAN DER LAAN,
staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Gebouwen en steden zijn gemaakt van dode materie, maar veranderen desondanks voortdurend. Het is bijna alsof het levende organismen zijn. Bij het leven hoort een continue aanpassing aan de omstandigheden, een langzame of gestage evolutie. Maar wát er ook verandert - gebouwen wisselen van functie, worden aangepast of zelfs gesloopt - in het platte vlak toont de stad zich het sterkst. Oude straatpatronen blijven regelmatig zichtbaar, dwárs door latere structuren heen. Plattegronden van gebouwen die al lang verdwenen zijn, blijven soms als platte afdruk in de straat aanwezig, zelfs wanneer er een nieuw gebouw overheen is gebouwd. Zo voltrekt de evolutie zich. Het grondvlak waarop we lopen is zo een brug naar het verleden.

BRUG NAAR HET VERLEDEN

Dat neemt niet weg dat Nederland in de vorige eeuw bijna revolutionair veranderd is, ook wat betreft de bodem. Nederland is versteend geraakt, Nederland is gemobiliseerd. Het boerenland, de heide en het bos zijn geweken voor straten en gebouwen. Plaveisel voor voetgangers en karren is verdwenen; asfalt voor snelverkeer kwam ervoor in de plaats. Zelfs in het platte vlak is Nederland een bont geheel geworden van allerlei soorten bedekking. Sommige natuurlijk, andere met een uiterst kunstmatige herkomst, van Zoab tot kunstgras. De variatie van het Nederlandse grondvlak is één van de vele demonstraties van een intens beleefde cultuur, waarvan iedereen die vanuit een vliegtuig naar beneden kijkt een bondige samenvatting te zien krijgt.

Het is die diversiteit en beweeglijkheid van dat beeld die mij, redenerend vanuit het cultuurbeleid, interesseren. Baksteen is meer dan een bouwkundig materiaal, het maakt deel uit van de ruimtelijke inrichting. Ik vind het van groot belang dat we cultuur niet alleen beschouwen als iets dat in theaters, de bibliotheek of het museum te zien is, maar ook als iets wat dagelijks om ons heen is in de openbare ruimte. In mijn opinie strekt het culturele bewustzijn zich uit tot de ruimtelijke inrichting, tot het architectuurbeleid en dus ook tot het patroon van bakstenen in de straat.

Een recent voorbeeld is het plan Buitengewoon Breda van Bureau B+B. In dit plan is sterke aansluiting gezocht bij de oude structuren en patronen van de historische binnenstad. In het materiaalgebruik voor bestrating en de profilering van straten en pleinen is, op een moderne manier, bij dit historische karakter aangesloten. De historie van Breda is in het ontwerp opnieuw geïnterpreteerd en naar het functioneren van een moderne binnenstad vertaald.

Ook dát is cultuurbeleid!

Uit zijn mond geen wollige ambtenarentaal. Fred Nuwenhuis (39) is recht door zee en wars van allerlei poespas. Wanneer hij de Mariaplaats op komt fietsen, kijkt hij met gepaste trots om zich heen. De procesmanager wegen en verharding van de gemeente Utrecht oogt in eerste instantie niet als dé autoriteit op het gebied van straatbaksteen. Maar schijn bedriegt: Nuwenhuis leeft voor de paarse drielingen en rode walen.

De nooit eindigende missie van Fred Nuwenhuis

Op zijn vijftiende begonnen als leerling-stratenmaker heeft hij zich in vierentwintig jaar opgewerkt tot zijn huidige functie waarin hij 'de vinger kan leggen op elke partij stenen die vrijkomt.' De fascinatie voor straatbakstenen zat er dus al vroeg in. Na enkele jaren als stratenmaker de plannen van anderen uitgevoerd te hebben, bepaalt hij nu zelf waar de steentjes komen te liggen.

Regelmatig is de rasechte Utrechter, getuige het speldje van FC Utrecht en een miniatuur van de Domtoren op de revers van zijn jasje, in de binnenstad te vinden om de vorderingen van zijn projecten te volgen. Het enthousiasme straalt van Nuwenhuis' gezicht af als hij praat over de pas gerenoveerde Mariaplaats. Het plein is volledig bestraat met gebakken klinkers die onder het asfalt vandaan gehaald zijn. Als er ergens bij de herinrichting van de stad van deze stenen opduiken, koopt de Utrechter ze op en tekent hij ze ergens anders weer in. Nuwenhuis moet er niet aan denken dat de straatbakstenen in de strijd verloren gaan. "Dit deel van het Nederlandse erfgoed moet juist gekoesterd worden. Stenen die hier in de buurt gemaakt zijn, moeten ook hier blijven. In de jaren tachtig was het een trend om steden vol te leggen met asfalt of betonstenen. Dat is verschrikkelijk voor het straatbeeld, want betonstenen hebben bij lange na niet de charme van een gebakken klinker."

UNIFORMITEIT

Tijdens een wandeling door de binnenstad onderstreept de procesmanager met brede armgebaren zijn visie. "Het mooie aan een straatbaksteen is dat het een tijdloze steen is die zich uitermate goed leent voor sierbestrating. Als stratenmaker kun je hiermee echt vakwerk afleveren." Wijzend naar de grond, zegt hij: "Geen enkele steen is hetzelfde, maar dat is juist het mooie van straatbaksteen. Het

is een bonte verzameling van vorm en kleur, maar ondanks dat is het een eenheid." Uniformiteit in het straatbeeld gaat voor Nuwenhuis boven alles. Voor hem geen revolutionaire ontwerpen en wilde plannen. De Utrechter gaat voor eenvoud. Architecten moeten bij hem niet aankomen met schetsen waarbij voor elke meter een andere steen of kleur is gebruikt.

Niet alleen overrijverige architecten kunnen bij Nuwenhuis het bloed onder de nagels vandaan halen. Hij gruwelt van openbare ruimten die een functie moeten hebben. Liever zou hij een straatbeeld zien dat alleen maar mooi mag zijn. "Het is toch zonde dat het plaveisel van een straat of plein

"Geen enkele klinker is hetzelfde, dat is het mooie van straatbaksteen"

niet meer te zien is door al dat blik dat er op staat?" Nee, dan een project als de 'Windroos'. Dit stervormige ontwerp van straatbaksteen met de windrichtingen op vier van de punten, is in zijn volle glorie te bewonderen nabij het stadhuis. Deze uiting van vakmanschap lag al eeuwen op de Stadhuisbrug toen het werd verplaatst naar de Oude Gracht. Nuwenhuis zou Nuwenhuis niet zijn als hij het niet terug wilde hebben op zijn oorspronkelijke plaats. Elke keer als de Utrechter er nu langs loopt, moet hij denken aan 'de jongens die dit gemaakt hebben'. "Uit dit werk spreekt liefde voor het vak, pure liefde."

VAKIDIOOT

Liefde voor het vak kenmerkt ook Nuwenhuis als persoon. Altijd op zoek naar het mooiste en beste voor zijn stad. Een vakantie is voor hem dan ook een uitgelezen manier om kennis te maken met buiten-

landse oplossingen voor ruimtelijke inrichting. Zo kwam hij na een bezoek aan de Spaanse stranden thuis met een tegel met daarop een blauw golfje. Precies het materiaal om het waterthema in een van zijn projecten uit te beelden. Niet geheel ten onrechte noemt hij zichzelf een vakidoot. Maar bijna verontschuldigend voegt de procesmanager daar aan toe: "Daar kan ik ook niets aan doen. Ik wil dat er door de inrichting van de binnenstad iets met bezoekers gebeurt als ze er doorheen lopen. Mensen moeten door het straatbeeld gegrepen worden."

In sneltreinvaart heeft Nuwenhuis de binnenstad laten zien. Tegen het einde van de rondgang wordt duidelijk waarom: hij moet direct door naar het stadhuis. Nuwenhuis' jarenlange missie om iedereen in de stad 'aan de straatbaksteen te krijgen', wordt daar bekroond met een officiële status voor zijn functie. Hij kan nu bindende adviezen geven over de inrichting van Utrecht. En dat is maar goed ook. Want het werk van Nuwenhuis, met zijn onlosmakelijke gedrevenheid, is nooit af. ■

Niets ontlokt zoveel discussie als het gebruik van kleur in de openbare ruimte. Waarom kan een felrode straatbaksteen of veelkleurig straatmeubilair de ene keer wel de juiste toon zetten en is het een andere keer een misser van jewelste? En: wat bepaalt de keuze van de juiste kleur? Welke ruimtelijke elementen spelen een rol en waarom? Contour Straatbaksteen vroeg vier ontwerpers naar hun beweegredenen. Vice-voorzitter Jenno Witsen van de Stichting Kleur Buiten (zie pagina 21) stelt dat kleur in de openbare ruimte veel bewuster moet worden toegepast.

De onberekenbare veelzijdigheid van kleur

‘Kleur is geen product, het is een middel’

Een Perzische bedekking van Nederlandse bodem. Zo bestempelt kunstenaar Hans van Houwelingen zijn veelzijdige project in de Utrechtse Rivierenbuurt. Het in verschillende kleuren straatbaksteen uitgevoerde Tapijt op de Amerhof, hoewel al bijna tien jaar oud, is nog steeds een signaal naar alle culturen in de multinationale wijk om een gezamenlijke openbare ruimte met wederzijds respect te gebruiken.

De Rivierenbuurt in Utrecht is een oude arbeidersbuurt waar in de loop der jaren veel allochtonen werden gehuisvest. Er bestond weinig saamhorigheidsgevoel zoals volksbuurten dat vaak hebben. Van Houwelingen werd begin jaren negentig gevraagd een kunstwerk te ontwikkelen voor deze wijk. Hij constateerde dat de bewoners van de wijk, allochtoon en autochtoon, zich veelal achtergesteld voelden bij andere wijken in Utrecht en overtuigde de gemeente dat het verstandig was daarom flink in deze wijk te investeren.

Het idee voor een Perzisch tapijt als plein kwam bij hem op toen hij tijdens een van vele bezoeken aan de buurt, werd geconfronteerd met een tapijtje dat over een balkonhek hing te luchten. “Zelfs de grootste racist heeft in zijn huis wel ergens een Perzisch tapijtje liggen.” Hij besloot een plein te ontwerpen met elementen uit verschillende culturen die kunnen rekenen op een grote mate van wederzijdse acceptatie. Als cultureel tegenwicht ontwierp Van Houwelingen zeven bronzen ‘christelijke’ lammetjes die lopend op het islamitische tapijt, de westerse kant van de wijk verbeelden. “Het Tapijt is nu een belangrijk visueel element in de cultuur van de Rivierenwijk.”

‘NIEMAND HOUDT VAN GRAUW EN GRIJS’

De aanleg van de bestrating heeft overigens destijds de nodige kopzorgen veroorzaakt. “We zijn drie keer opnieuw begonnen, omdat het patroon niet uitkwam; de stratenmakers werden bijkans gek van mij. Ook straatmeubilair heb ik meerdere malen afgekeurd en teruggestuurd.” De Amerhof krijgt nu na tien jaar een grote opknapbeurt, onkruid en algenaanslag wordt verwijderd en bomen en banken hersteld. Kunstenaar Van Houwelingen heeft een duidelijke mening over het gebruik van kleur in de openbare ruimte. “Straatbaksteen is een zeer kleurrijk product, maar wordt vaak verkeerd toegepast. Uiteraard, niemand houdt van grijs en grijs in Nederland. Maar de kwaliteit van een ontwerp moet centraal staan. Het gebruik van kleur moet een gevolg

zijn van een ontwerpconcept; je moet niet als eerste naar kleur grijpen, omdat de mensen kleuren leuk vinden. Dat is opportunistisch en dom. Ik vind de Resident in Den Haag bijvoorbeeld niet goed, een overkill aan kleuren die de stedelijkheid jammerlijk afbreekt. Goed ontwerpen is zorgvuldig afwegen van diverse elementen, waaronder kleurgebruik. We moeten niet geforceerd doen, kleur is geen product, kleur is een middel. Niet meer en niet minder.” ➤

Het Tapijt van kunstenaar Hans van Houwelingen, gezien vanuit de lucht, kort na de oplevering. Tien jaar na dato is er voor de Amerhof een flinke opknapbeurt gepland.

‘Kleuren hebben ruimtelijk effect’

Heide Hinterthür is zelfstandig architecte in Amsterdam en is momenteel bezig aan een boek over de ruimtelijke effecten van textuur en kleur. Bij de ontwikkeling van het Haagse stadsdeel Ypenburg (12000 woningen) heeft ze van 1996 tot 1998 als adviseur architectonische materialisatie samen met de stedenbouwkundigen en landschapsarchitecten gewerkt aan de uitwerking van de structuurschetsen voor vijf verschillende deelplannen. “Het was belangrijk om het gebruik van materialen en kleur te integreren met de overige ruimtelijke aspecten, want als je niets afspreekt, wordt alles hetzelfde. In dit soort grote projecten zijn regels voorwaardenscheppend en juist bedoeld om er iets bijzonders van te kunnen maken.”

Kleur kan een project maken of breken. Het is belangrijk na te gaan welke ruimtelijke effecten de betrokken stedenbouwkundige voor ogen heeft. Voor Hinterthür gaat het erom vantevoren een inschatting te maken welke elementen de beeld-

Oorspronkelijk uitgangspunt van de stedenbouwkundigen: een grote volkstuin, zoals ‘Die Wilde Siedlung’ in Wenen. De bebouwing als strooigoed langs lange paden. Het landschap is de belangrijkste openbare ruimte, het karakter van de bebouwing is ‘informeel’.

Fragment van de werkmaquette voor de Bras, een van de wijken in Ypenburg. Hoe kan zo'n beeld vertaald worden naar de huidige omstandigheden, waarbij eerder de bebouwing – en het verhardingsoppervlak – de straatbeelden zullen domineren dan het landschap? Wat zijn de bouwstenen van een ‘informeel straatbeeld’?

bepalende kleurdragers zullen zijn. “In een straatruimte met vrijstaande huizen die ver uit elkaar staan en omgeven zijn met groen, is de onderlinge afstemming niet zo'n punt. De aandacht zal dan veel meer uitgaan naar de materialisatie van de vloer, maar ook de beplanting in de openbare ruimte. Daar tegenover staat een smalle ruimte die aan twee kanten wordt begeleid door doorlopende wanden, stenig van karakter. Dan is de afstemming tussen de wanden onderling en in samenhang met de vloer heel essentieel. Wat bindt en scheidt is dus telkens anders. In het ene geval bindt het groen en de vloer, in het ander zijn dat de wanden en de vloer. Het vinden van de juiste balans tussen die bindende en scheidende elementen beschouw ik als mijn opgave.”

‘MET ALLEEN ESTHETISCHE ARGUMENTEN KOM JE ER NIET’

Hinterthür wil niet voor alle situaties alles invullen, maar probeert zich ook voor te stellen welke elementen in zo'n ruimte op den duur zullen veranderen. De keuze moet zo robuust zijn dat het bestand is tegen toekomstige veranderingen door bewoners. Schilderwerk en meer auto's in de straat zorgen immers voor meer kleur. Bebouwing en vloer moeten daarvoor een goede achter- of ondergrond zijn. “Dit is een van de redenen waarom we in Ypenburg voor het overgrote deel van de wijk voor een gebakken klinker hebben gekozen. Een donkere en gemêleerde steen, onregelmatig van kleur, die glimt als het nat is. Een kleurbeeld dat als basis overal goed is en afgewisseld wordt door bijzondere invullingen, zoals de schelpen in het plan van MVRDV of de halfverharding in de villabuurt van Boswijk.

Het was in die tijd nog niet vanzelfsprekend om gebakken materiaal op de vloer van een nieuwbouwwijk te leggen. Meestal was dat toen betonsteen, in allerlei kleurtjes. Althans; in het begin had die allerlei kleurtjes, later werd alles even vaal. Zoiets wilden we absoluut niet. Ik herinner me een excursie naar Rijswijk waaraan ook onderhoudsmensen van de gemeente deelnamen. De doorslaggevende argumenten voor straatbaksteen kwamen juist van hen. Dat moet je hebben als ontwerper, want met alleen esthetische argumenten kom je er niet!”

Analyse als voorbereiding voor een aantal bouwregels voor de lange lijnen in de Bras, een van de wijken van Ypenburg. De reeks tekeningen is een bewerking van Heide Hinterthür.

Fig. 1 Contrast tussen een smalle rechte weg en asymmetrisch verspringende gevellijnen.

Fig. 2 Voortuin en weg vormen een eenheid: daarom is gekozen voor een open hekwerk.

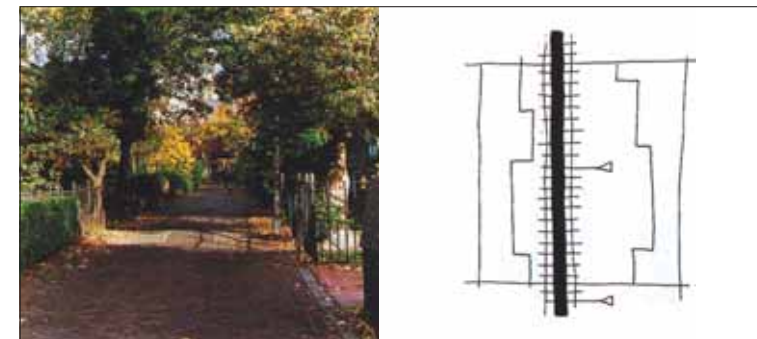

Fig. 3 Weg en hek zijn continue 'drager'.

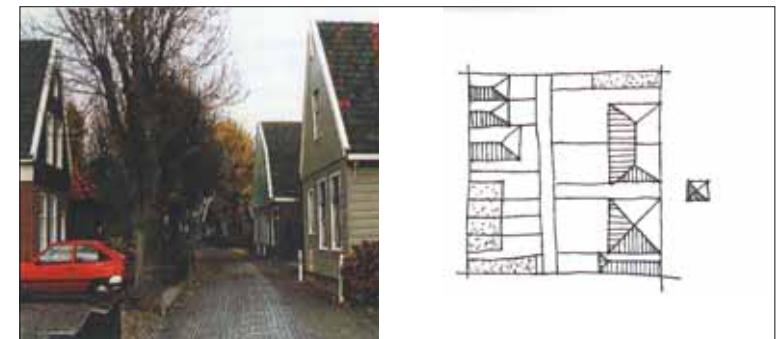

Fig. 4 Dakvormen zijn 'familie' van elkaar.

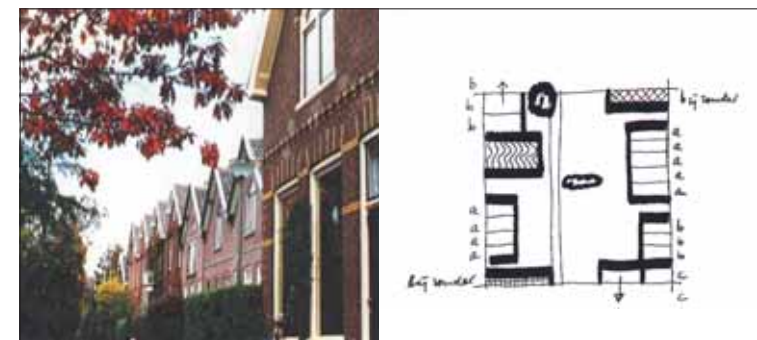

Fig. 5 De ontwerpogave vanuit het lengteperspectief: een mooi ritme tussen lang en kort, vóór en achter, seriematig en bijzonder.

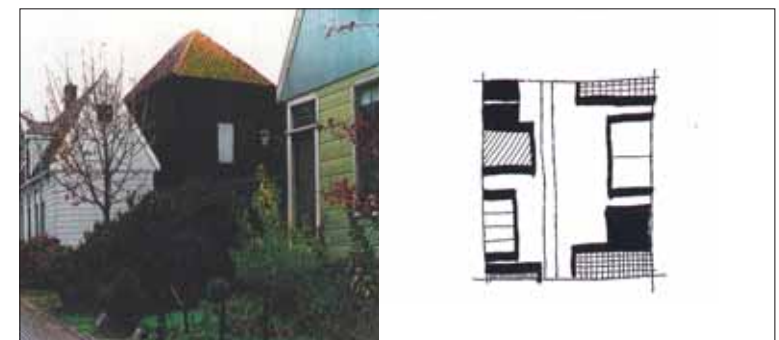

Fig. 6 Licht- donkercontrasten: afwisseling tussen lichte en donkere gevels versterkt de verschillen in ruimtelijke diepte die met de wisselende rooilijnen beoogd worden.

‘Aard van het project bepaalt de kleurkeuze’

Tuin- en landschapsarchitect René Lagendijk heeft in zijn woonplaats Bergambacht de herontwikkeling van de Pleinstraat voor zijn rekening genomen. De centrale locatie in het karakteristieke dorp in de Krimpenerwaard werd vooral gebruikt als parkeerplaats en vormde een doods en kil plein. Door een nieuwe indeling, waarbij parkeren werd teruggedrongen tot de randen van het plein, én het gebruik van straatbaksteen in diverse tinten, is Bergambacht een multifunctionele openbare ruimte rijker.

Lagendijk, die jarenlang zijn professeie in Groot-Brittannië heeft uitgevoerd, koos voor straatbaksteen vanwege de duurzaamheid, kleurechtheid

[De onderstaande schets van René Lagendijk laat de combinatie van verschillende functies aan de Pleinstraat in Bergambacht zien.](#)

en de uitstraling die het product heeft. “In mijn filosofie moet een gebakken klinker harmoniëren met zijn omgeving en in dit geval met de metselbakstenen van de omringende bebouwing. In het geval van de Pleinstraat is het nog eens een flinke oppervlakte, ook als er auto’s op staan of markt gehouden wordt. Ik heb gekozen voor een zandkleurige klinker met diverse nuances van okergeel tot donkerbruin. Voor de golvende belijning is een contrasterende zwarte klinker gebruikt.”

Het gebruik van kleur in de openbare ruimte en zijn bestrating heeft alles te maken met de omgeving, stelt Lagendijk. “Het klinkt als een open deur, maar zo werkt het wel. Bij een mooi stuk architectuur kies ik vaak een rustige, terughoudende klinker, zodat alle aandacht naar het pand blijft uitgaan. In het omgekeerde geval kan straatbaksteen de omgeving van de bebouwing weer heel erg

optrekken door een kleuriger klinker toe te passen. De aard van het project bepaalt de keuze van kleur.”

‘LUISTEREN NAAR THE SENSE OF PLACE’

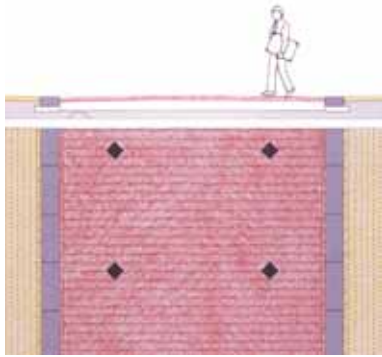
Zo werkte Lagendijk niet lang geleden aan de herinrichting van een kerkplein in het dorpje Ammerstol. “Daar ligt de kerk zo centraal en is dat gebouw zo dominant, daar gebruik ik een erg ingetogen klinker met plaatselijke kleuraccenten en natuursteen als aanvulling. Je moet toch luisteren naar wat het gebied je te zeggen heeft of zoals de Britten zeggen: the sense of place. Welke ruimte heb je tot je beschikking en welke sfeer moet die locatie straks uitademen? En kleur is dan één element, zeker net zo belangrijk is het patroon van de bestrating. Ook daarmee kun je al dan niet nadruk leggen op bepaalde onderdelen binnen een gebied en verschillen in uitstraling bereiken.” ■

Een gebakken klinker moet altijd harmoniëren met de metselbaksteen in de omgeving, stelt tuin- en landschapsarchitect René Lagendijk.

‘Het moet vooral geen kunstwerk worden’

Het gebruik van kleur is een conceptuele keuze, zegt Han Thijssen, directeur van MTD Landschapsarchitecten in 's Hertogenbosch. “De atmosfeer van de stad, de architectuur, de voetjes op het maaiveld, dat zijn bepalende factoren. We zoeken kleur graag op, maar dan wel altijd met een terughoudend gezicht, we gebruiken graag gedempte kleuren in ons werk. Maar afhankelijk van de aard van het materiaal kan het ook zijn dat kleur niets verstoord en dat kleur juist geen item is in onze ontwerpen. Neem nu geluidwerende voorzieningen langs (snel)wegen, die hoeven niet pimpelpaars te zijn. Grijs heeft in elk verschillend weertype een andere

uitstraling, juist omdat ze van ogenschijnlijk grijs beton zijn.”

Thijssen stelt dat verhardingsmateriaal in de openbare ruimte nooit een dominante rol mag spelen, dus ook niet door het gebruik van veelkleurige bestrating. De ‘vloerbedekking’ mag nooit de aandacht van de wanden afleiden. “We proberen altijd een natuurlijk evenwicht te creëren. Uiteraard speelt de sociale context van de omgeving ook een rol, is de bestrating bedoeld voor een rustig plattelandsdorpje of voor een plein in een drukke, dynamische stedelijke omgeving? In een project in Panningen

De rode en de gele strengpersstenen in Steenwijk maken de stad te steriel, zegt ontwerper Han Thijssen. De bestrating heeft niet de doorleefdheid die past bij een historische omgeving.

(zie ook pagina 8-10) hebben we recent een klinker gebruikt met natuurlijke nuanceverschillen, maar bewust geen uiteenlopende kleuren. Het moest ook vooral geen kunstwerk worden.”

‘DE OORSPRONKELIJKHEID MOET GEDIEND WORDEN’

De landschapsarchitect maakt ook wel eens een uitglijder. Neem het centrum van Steenwijk dat enkele jaren geleden met rode en gele strengpersklinkers is bestraat, maar volgens Thijssen nimmer de juiste uitstraling heeft bereikt. “Bij de herinrichting van de openbare ruimte moet de oorspronkelijkheid wel gediend worden. Steenwijk is nu te steriel, de bestrating in het centrum heeft niet de doorleefdheid die past bij een historische omgeving. Dat heeft ook te maken met de strengperssteen. In de binnenstad van Eindhoven waren we trendsetters en daar was hij wel een juiste keuze.”

Maar niet alleen kleur maakt het verschil in de openbare ruimte, meent Thijssen. “Er wordt wel eens vergeten dat differentiatie in maatvoering en straatverbanden zeker zo belangrijk is. In Oisterwijk en Klundert hebben we enkele jaren geleden dezelfde kleur klinker gebruikt, zelfs zonder nuances, maar door drie verschillende formaten en afwisselende verbanden zijn de beoogde functies en gewenste lijnen meer dan voldoende neergezet. Straatbaksteen is een echte teamplayer, de combinatie met architectuur, natuursteen en beton gaat vaak uitstekend. Kleur is niet zaligmakend en opvallende kleurverschillen zijn vaak storend.” ■

Stichting Kleur Buiten strijdt nog immer voor bewust kleurgebruik

Het gebruik van kleur in de openbare ruimte moet bewuster toegepast worden. Daarmee verbetert de kwaliteit van de buitenruimte aanzienlijk. Dat is de stellige overtuiging van mr. Jenno Witsen, vice-voorzitter van de Stichting Kleur Buiten. De SKB vecht al ruim twintig jaar voor meer kwalitatieve kleurtoepassingen bij de ontwikkeling van woningen en gebouwen, maar ook van straten en pleinen. “Er bestaat bij veel partijen nog steeds een onderwaardering voor het element kleur. Daarbij komt dat de betrokkenen te veel gescheiden optrekken, zodat er te weinig eenheid en harmonie ontstaat in de openbare ruimte. Dat geldt bepaald ook voor het gebruik van kleur”, zegt Witsen, voormalig directeur-generaal Ruimtelijke Ordening op het ministerie van Vrom.

De SKB wil niet twisten over subjectieve criteria die aan kleur nu eenmaal verbonden zijn. Maar wel: als er kleur gebruikt wordt, doe het dan goed. “Anno 2004 krijgt kleur meer aandacht dan voorheen, dat is zeker waar. Maar nog steeds zien wij dat kleur te intuïtief wordt gebruikt, zonder eigenlijk de wetmatigheden van kleur te kennen. Gelukkig zijn er steeds meer ontwerpers die het belang van kleur inzien en daarvoor specifieke kleuadviseurs inschakelen”, zegt Witsen. Hij heeft voorbeelden van projecten waarbij erg diep is nagedacht over kleur. “Neem de Regenboogwijk in Almere-Buiten waaraan een uitgewerkt kleurenschema ten grondslag ligt. Zelfs de bomen langs de wegen hebben een specifieke bloesem die correspondeert met de kleuren van de woningen. Er is gelukkig ook een trend, onder invloed van de toenemende belangstelling voor cultuurhistorie, waarbij gemeenten kijken welke kleuren of kleurelementen specifiek het imago van de stad of het dorp uitdragen. Dordrecht en Maarssen zijn bijvoorbeeld daarmee bezig, ik weet dat de plannen van Sjoerd Soeters voor Zaanstad gebruikmaken van de identiteit van Zaanse groen. Dat zijn positieve geluiden.”

WITTE SCHIMMEL

Desondanks ligt er nog een schone taak voor de SKB. Vice-voorzitter Witsen gruwt zelf van veelal dorpsuitbreidingen waarop geen enkele manier rekening is gehouden met bestaande bebouwing. “Je ziet het vaak in dorpen op het platteland waar witte wijken tegenaan gebouwd worden, die niets te maken hebben met de atmosfeer van het dorp, de beruchte ‘witte schimmel’. Erg jammer. In dat verband is het wel weer een lichtpuntje dat de provincie Gelderland bij de voorbereiding van een nieuw streekplan juist probeert tot versterking van de identiteit van de dorpen en de regio's te komen. Niettemin is er nog veel werk aan de winkel, het bewustwordingsproces is nog lang niet voltooid. Als we ook zien hoe weinig aandacht kleur krijgt bij opleidingen voor ontwerpers, belooft dat niet veel goeds”, stelt Witsen.

Voor meer informatie: www.kleurbuiten.nl

LITERATUUR

Uitgelezen

Door Michiel Nieuwenhuys

In deze editie van Uitgelezen bespreekt Michiel Nieuwenhuys twee recente uitgaven, te weten Pleinenboek en european 7, Nieuw leven in de suburb. Het eerste boek is een overzicht van diverse pleinen in Nederland, interdisciplinair vanuit vele gezichtspunten. european 7 is een uitgave waarin een prijsvraag voor jong aanstormend internationaal talent centraal staat. De suburbane uitdaging, deze keer het thema, werd in Nederland bekeken vanuit Amsterdam, Den Haag, Hengelo en Rotterdam.

Pleinenboek Hogeschool voor de Kunsten Utrecht 2003

In een ambitieus onderzoeksproject neemt de Faculteit Beeldende Kunst en Vormgeving pleinen in Nederland onder de loep: interdisciplinair vanuit vele gezichthoeken en met een publicatie die "een positie in de samenleving wil innemen". Niet een droge, systematische analyse of een catalogus van chronologisch of typologisch geordende voorbeelden.

Onder leiding van Floor van Dusseldorp is gekozen voor een thematische beschrijving van een beperkt aantal pleinen in case studies: Het Plein in Den Haag, Plein 1944 in Nijmegen, de Grote Markt in Groningen, de Dam in Amsterdam, Parade in Den Bosch, Vredenburg in Utrecht en Schouwburgplein in Rotterdam spelen de hoofdrol samen met een aantal andere voorbeelden.

Het boek bevat een CD die als illustratiemateriaal zeer boeiend is. De installatie vergt weinig handelingen en dan ontvouwt zich een prachtig beeldverhaal van de vele onderzochte pleinen. Helaas zijn het stille beelden waarmee dit medium nog niet geheel wordt uitgebuit. Maar het zijn kleurenbeelden die de werkelijkheid veel dichterbij brengen dan de uitsluitend zwart-wit foto's in het boek.

Of dit een bewuste keuze is, bijvoorbeeld uit begrijpelijke overweging van kosten, wordt niet toegelicht. En voor de contrasten tussen overdag en 's avonds is het misschien zelfs te prefereren. Maar ook kleur is toch een sterk sfeerbepalende factor, zeker voor buitenruimten die vaak met gebruikers vastgelegd worden.

De verschillende invalshoeken zijn soms heel verrassend en ieder van een eigen signatuur, zodat ze ook

onafhankelijk gelezen kunnen worden. Een gedegen geschiedkundige behandeling ontbreekt evenmin als een eerlijke vakmatige, maar ook persoonlijke levenservaringen en een dichterlijke ode.

Naast aandacht voor de fysieke karakterisering in de compositie en verhoudingen van de ruimte, die door maat, schaal en uitvoering van de vloer, wanden en inrichting worden bepaald, worden ook maatschappelijke aspecten behandeld. De conclusie is er een van grote complexiteit zonder recept of spoorboek voor een goed plein. Het meest simpele criterium is dat "mensen er onbekommerd moeten kunnen toeven".

Wel klinkt duidelijk door dat niet alleen het ontwerp op hoog niveau moet staan, met de nadruk op ruimtelijk concept en vooral niet "opleuken", maar dat de kwaliteit van de uitvoering en van de materialen nóg belangrijker is om het beoogde effect te behalen. Daarbij is een goed beheer absolute voorwaarde om dit ook vast te kunnen houden.

De meestal ingetogen en beschouwende stijl van het boek in combinatie met de terughoudende vormgeving en één enkele steunkleur bevestigt de verzuchting dat "te veel openbare ruimte van teveel dezelfde middelmatige kwaliteit is gemaakt". Het past onze volksaard: wij pronken weinig en juist daar zijn pleinen goed voor.

european 7 Nieuw leven in de suburb NAi Uitgevers 2004

european is van een geheel andere orde: geen beschouwend terugglimp, maar een spectaculaire prijsvraag voor jong aanstormend internationaal talent. De eerdere inzendingen hebben geresulteerd in soms spraakmakende en toonaangevende realisaties, waarvan in deze uitgave een korte samenvatting wordt gegeven.

Ditmaal gold als thema de suburbane uitdaging, waar voor Nederland vier locaties werden aangewezen in Amsterdam, Den Haag, Hengelo en Rotterdam.

Nederland wordt een weinig suburbaan, maar veeleer stedelijk karakter toegekend, ook in de grote naoorlogse nieuwbouw. Door de grote oorlogsschade, de forse bevolkingsgroei en de zeer centralistische aanpak van ruimtelijke ordening én projectmatige, grootschalige woningbouw productie bekleedt Nederland in dat opzicht een vrij unieke positie. Nergens anders is zo consequent geprobeerd op grote schaal het ideaal van de moderne stad te realiseren. Geassocieerd met monotonie, uniformiteit en starheid, zijn met Vinex nieuwe wegen gezocht, maar nog steeds met een stedelijke dichtheid.

AMSTERDAM

Voor deze locatie met naoorlogse gestapelde bebouwing en 80 procent openbaar gebied, wordt de 1e prijs aan een radicale ingreep toegekend: laagbouw op smalle, lange percelen met flexibele inrichting en minimaal gebruik van straten en openbare ruimte. Naar het oordeel van de jury een overtreffing van het origineel van Bakema naar de idealen van CIAM.

Uitgeverij:
Hogeschool voor de Kunsten Utrecht,
faculteit Beeldende Kunst en Vormgeving
ISBN-nr 90-71759-24-5
Tekstredactie: Irun Schiefes
178 pagina's

Uitgeverij:
ISBN-nr 90-5662-355-9
Samenstelling en redactie:
Emmie Vos
128 pagina's

DEN HAAG

De prijswinnaar ontwierp hier een typologie van verschillende woningen die stedenbouwkundig en architectonisch veel variatie biedt, met veel verschillende openbare, collectieve en privé ruimten. De uitvoering kan fasegewijs in de wijk plaatsvinden. De 2e prijs gaat naar een plan met veel nadruk op de openbare ruimte en geconcentreerde bebouwing.

HENGLO

Voor deze locatie zijn zeer uiteenlopende oplossingen geprijsd. Van een meanderend megablok, zich onderscheidend van de Peperklip door rechte hoeken en variabele gevelindeling, en een ordening rechthoekige bouwblokken in verschillende afmetingen als "intrigerende compositie van objecten" tot als andere uiterste een verzameling bijna organische volumes met een expressief daklandschap.

ROTTERDAM

De prijswinnaars hier ontwierpen een halfopen structuur en laag- en hoogbouw met een half openbare binnenhof. De daken van de laagbouw moeten een groen landschap vormen, de architectuur heeft sterk moderne, abstracte kenmerken.

De publicatie is goed gedocumenteerd en gaat ook van een CD vergezeld, terwijl artikelen van Maarten Kloos en Harm Tilman de achtergrond van thematiek en juring belichten.

OPLEIDING AAN HKU UTRECHT BIEDT VERBREDING

Ontwerpen buitenruimte vanuit totaalperspectief

In de openbare ruimte wordt nog te vaak sectoraal gewerkt door het veelvoud van disciplines dat er werkzaam is. De MA-opleiding Urban Interior Design in Utrecht wil dat patroon doorbreken door stedenbouwkundigen en (landschaps)architecten in twee jaar op te leiden tot integraal ontwerpers met een overkoepelende blik op de buitenruimte van het stedelijk gebied. Juist in een periode dat er zeker bij grote projecten steeds minder tijd genomen wordt voor goede studies, is dat van groot belang voor de kwaliteit van de openbare ruimte, stellen de initiatiefnemers.

De faculteit Beeldende Kunst en Vormgeving van de Hogeschool voor de Kunsten in Utrecht (HKU) werkt sinds 1999 met een specifieke parttime opleiding voor buitenruimteontwerpers. De studie is bedoeld voor stedenbouwkundigen, (landschaps)architecten en ontwerpers die reeds als professional werkzaam zijn in de buitenruimte en verder willen kijken dan hun eigen werkgebied. “Veelal is het zo dat elke opleiding vanuit zijn eigen discipline

“Wij proberen de poëzie in de buitenruimte te bereiken”

opleidt. De TU's kijken meer naar de bouwkundige kant van het stedelijk interieur, Larenstein heeft een focus op het groene karakter van de buitenruimte. Wij proberen de poëzie in de buitenruimte te bereiken door onder meer gebruik te maken van details in het materiaal. Maar uiteindelijk gaat het erom dat onze studenten met die noodzakelijke totaalblik gaan werken”, zegt studieleider Annet Bakels. Ze is ervan overtuigd dat de aangebo-

den verbreding voor studenten er voor zorgt dat de studenten later een betere buitenruimte creëren. “We bieden ze een soort toolbox aan met zeer nuttige instrumenten die ze kunnen gebruiken als ze voor de opgave staan een integraal ontwerp te maken in de vaak complexe buitenruimte. Kijk, een architect zal altijd zijn basis in de architectuur blijven gebruiken, maar na zijn studie is hij wel verrijkt met andere invloeden. En daar gaat het om, de mensen die hier afstuderen zijn generalisten geworden die alle belangrijke factoren in de buitenruimte zien én een plaats kunnen geven. Daarmee wordt meer eenheid en kwaliteit gecreëerd.”

METAMORFOSES

De studie Urban Interior Design is verdeeld in een aantal disciplines binnen het stedelijk interieur. Landschapsarchitect Bram Breedveld doceert de component Stedelijke Vloer. In enkele maanden gaat hij met de studenten onder meer naar een ontwerp bureau, bezoekt hij een steenfabriek en wordt er op locatie gekeken naar bestaande geslaagde of minder geslaagde metamorfoses in de buitenruimte. “Zo zijn we onlangs in Hilversum

Studenten aan de MA-opleiding Urban Interior Design zien vanaf het dak van hun faculteit in Utrecht met eigen ogen dat er aan de kwaliteit van het stedelijk interieur nog een hoop te verbeteren valt.

Op de foto links overleggen studenten over een casus.

geweest om centrumplan De Brink nader te bestuderen. De studenten krijgen dan eerst kijk oefeningen en moeten vervolgens hun ideeën geven over de betekenis van de ruimte voor de stad. Dan schetsen we 's middags de eerste suggesties voor aanpassing en verbetering van het plein op basis van de identiteit van de plek”, vertelt Breedveld. Ook thematische colleges met gastspreekers maken onderdeel uit van de studie. Professionals uit het vak met uiteenlopende achtergronden - zoals bekende ontwerpers, maar ook civieltechnici - lichten hun visie op de buitenruimte toe. Breedveld besteedt ook veel aandacht aan communicatie en presentatie van de concepten. “Het draait volgens mij in deze opleiding om twee hoofdzaken. Allereerst moeten studenten de buitenruimte kunnen lezen, het geheel kunnen zien en kunnen in- en uitzoomen, van detaillering naar concept. Maar zeker zo belangrijk is de manier waarop plannen inzichtelijk worden gemaakt aan relevante doelgroepen. Meestal lukt het wel die te presenteren aan de opdrachtgever, maar het concept uitleggen aan bewoners van een wijk ligt toch vaak wat moeilijker”, stelt Breedveld.

Volgens studieleider Bakels draait de studie ook om te leren lenig na te denken, zoals ze het zelf noemt. “Ontwerpers moeten volgens mij niet focussen op ideeën, maar direct kijken naar de mogelijkheden. En dat is best lastig, want voor elke vraag zijn wel honderd goede antwoorden te bedenken. Het gaat er dan om de goede keuze te maken: klopt het concept met de werkelijkheid?”

RUST EN HARMONIE

Hoewel beiden zich actief met visies op de publieke ruimte bezighouden - Bakels is behalve studieleider ook werkzaam als stedelijk/interieurarchitect - duurt het even voordat ze met voorbeelden van in het oogspringende publieke ruimten op de proppen

komen. “Ik houd van rust en harmonie, daarom vind ik de Kop van Zuid een geslaagde buitenruimte. Helder, sterk en fris. Daarentegen zou ik graag alle benzinstations langs snelwegen willen aanpakken. De locaties hebben vaak volop potentie die echter slecht benut wordt. De wijze van inrichten is erg voorspelbaar, terwijl de beschikbare ruimte en rust veel mogelijkheden bieden”, zegt Bakels. Bram Breedveld haalt wat voorbeelden uit Vlaanderen aan - hij doceert ook al een aantal jaren aan Atelier Publieke Ruimte in Leuven - zoals het stationsplein in Leuven en het centrum van Gent. Maar ook de Grote Markt in Almere met

“Studenten moeten kunnen in- en uitzoomen, van detaillering naar concept”

het ‘rijdende podium’ en het Spuiplein kunnen hem bekoren. “Mijn grootste ergernis in de openbare ruimte betreft eigenlijk de ‘verrottondisering’ van Nederland, verschrikkelijk. Bij hoge uitzondering wordt er iets moois mee gedaan, zoals onlangs in Houten waar een landingsplaats voor UFO's is gemaakt met felle kleuren. Daarbij is erg origineel met de bewegwijzering omgegaan.”

Op pagina 26 vertelt landschapsontwerper Gerrit van Oosterom over de meerwaarde van de MA-opleiding Urban Interior Design. Hij studeerde in juni 2003 af. ➤

Voor zijn afstudeeropdracht heeft Gerard van Oosterom de koppeling van functies voor de kade van Zutphen onderzocht.

Ontwerper Gerrit van Oosterom waardeert variëteit in aandachtsvelden

De gevarieerde aandachtsgebieden in de opleiding en het intensieve contact met collega-studenten én docenten met uiteenlopende achtergronden. Deze twee factoren samen vormen voor Gerrit van Oosterom de absolute meerwaarde van de MA-opleiding Urban Interior Design. Na zijn studie Tuin- en Landschapsarchitectuur aan Larenstein ging hij in 1997 als landschapsontwerper aan de slag bij Arcadis Landschapsarchitecten in Apeldoorn. Door de jaren heen bleef hij het gevoel houden ook andere inzichten in de buitenruimte te willen ontwikkelen. “De landschapsarchitect kijkt vooral vanuit het landschap, de architect vanuit de

“Ik heb regelmatig andere inspiratiebronnen gebruikt, zoals kunst of een gedicht”

gebouwen. Het sterke van Utrecht is dat er veel andere benaderingen worden behandeld, bijvoorbeeld vanuit de grafische en kunstzinnige hoek. Dat zijn totaal andere invalshoeken, maar zeker zo interessant.” Vooral het conceptmatig denken sprak Van Oosterom erg aan. “Meestal bekeek ik een locatie in de buitenruimte vanuit de historie of de context, nu heb ik regelmatig andere inspiratiebronnen gebruikt, zoals kunst of een gedicht.”

De afstudeeropdracht bij Urban Interior Design bestaat uit twee onderdelen: een onderzoek (thesis) en een ontwerp-opgave. Voor dat laatste heeft Van Oosterom de kade van de

IJssel in Zutphen onder de loep genomen. “Ik heb gekeken naar de diepere, emotionele betekenis van de rivier voor mens en stad. De kade is nu nog een verwaarloosd parkeerterrein, ik heb gezocht naar een sterke koppeling tussen diverse functies als verblijf, horeca, parkeren tegen de achtergrond van veiligheidsaspecten in zo'n gebied.”

Van Oosterom is in juni vorig jaar afgestudeerd, maar nog is zijn honger naar verbreding en persoonlijke ontwikkeling niet gestild. “Ik ben nu aan het kijken of ik mijn thesis een vervolg kan geven in een promotieonderzoek; ik wil toch het beste uit mijn vakgebied halen. De opleiding in Utrecht betekende uiteraard stevig aanpopen, maar als je bezig bent met interessante opgaven in een interessante omgeving, dan valt het niet zo zwaar. Het werken aan dit soort vrije opdrachten mis ik nu ook wel. Binnen mijn eigen werkveld is het toch allemaal redelijk afgebakend door vaak dwingende randvoorwaarden en budgetten. Dan is een studie als Urban Interior Design soms een verademing.”

BOEIEND SEMINAR VAN DE STICHTING PROMOTIE STRAATBAKSTEEN

De openbare ruimte in Nederland heeft nog steeds te maken met het spanningsveld tussen design en functionaliteit. Een esthetisch prachtig ontwerp garandeert nu eenmaal geen vlekkeloos gebruik en dito beheer en onderhoud. Aan de andere kant hebben ontwerpers moeite met het soms strakke keurslijf met ontelbare voorwaarden waarin ze door overheden worden gedwongen. Ruim zestig deelnemers aan het SPS-seminar in Utrecht discussieerden eind november vorig jaar uitgebreid over de factoren die een rol spelen bij hun werk in de openbare ruimte.

Integratie van ontwerp en beheer loont

Het seminar in Grand Hotel Karel V begon met een openingswoord van wethouder Van Zanen die stelde dat Utrecht graag zijn kwaliteit in de openbare ruimte wil behouden en uitbreiden. Volgens hem valt of staat de inrichting van de buitenruimte met een goede materiaalkeuze, in het geval van Utrecht tienduizenden vierkante meters straatbaksteen. Daarna ging NIROV-directeur Fred Schoorl in een boeiende presentatie meer algemeen in op de verschraving van de openbare ruimte de afgelopen decennia, vooral in buitenwijken. “Het lijkt erop dat niemand zich meer verantwoordelijk voelt voor parken, straten en pleinen. De buitenruimte is geen politiek issue en daarmee is het wachten op gettovorming.” Schoorl stelde dat de grote herinrichtingsprojecten in de binnensteden

“Willen we een keer wat anders, dan lopen we tegen een torenhoge muur”

nagenoeg afgerond zijn. “Maar ook bewoners daarbuiten, mensen in de naoorlogse buitenwijken, hebben recht op een prettige, veilige en betekenisvolle woonomgeving.

Daarna was het hoog tijd met eigen ogen te aanschouwen op welke locaties in

Utrecht het spanningsveld tussen design en functionaliteit het best tot uiting komt. In vier groepen bezochten de deelnemers, onder begeleiding van vakkundige gidsen van de Dienst Stadsbeheer van de gemeente Utrecht, diverse plekken in de Utrechtse binnenstad, zoals Neude en Korte Minnebroedersstraat.

KNELPUNTEN

Het jaarlijkse SPS-seminar werd afgesloten met een levendige forumdiscussie. Algemene slotsom was daarin dat ontwerpers en beheerders in de openbare ruimte veel eerder met elkaar in contact moeten treden. Op die manier kunnen knelpunten nadien in gebruik, beheer en onderhoud veelal voorkomen worden.

Het hoofd van het ingenieursbureau van de gemeente Utrecht, Dan Bekker, pleitte in de discussie dan ook nadrukkelijk voor een vroege ontmoeting van ontwerpers en beheerders in het ontwikkelingsproces. “Daaraan kan niet genoeg aandacht besteed worden; samen ontstaat een kwalitatief beter proces”, stelde Bekker.

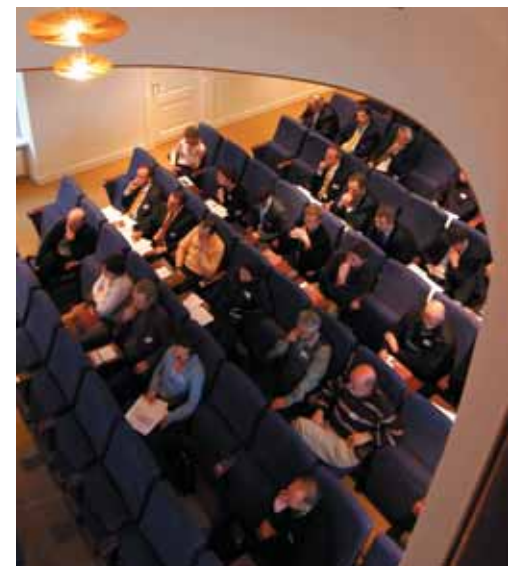
Ook BertJan Hemmen, adjunct-directeur van DuraVermeer Parkmanagement, onderschreef die boodschap. “De beheerexpertise wordt nog onvoldoende gebruikt, die zou standaard in elk ontwerpproces moeten worden ingebouwd”, aldus Hemmen.

Directeur en ontwerper Peter Lubbers van Buro Lubbers was het met zijn collega-forumleden op dat onderdeel eens, maar sneed direct een ander knelpunt aan. Het gebrek aan flexibiliteit bij overheden vormt steeds vaker een lastig te nemen obstakel. “We krijgen dikke mappen met voorwaarden mee bij de start van een project, maar willen we een keer wat anders, iets niet-standaard, dan lopen we tegen een torenhoge muur”, vindt Lubbers.

TERUGLOPENDE BUDGETTEN

Uiteraard werd ook gesproken over teruglopende budgetten en andere financiële knelpunten. “Een gebrek aan geld zal er altijd zijn”, stelde Carel de Reus, directeur van Johan Matser Projectontwikkeling. “Daarom is goed observeren en onderzoeken van de vraagstelling meer dan eens belangrijk. Een goed ontwerp is en blijft een zaak van vakmanschap. En dat is ook een visie neerzetten en niet altijd standaardoplossingen zoeken.”

Volgens Peter Lubbers gaan ambitie en budget nooit samen. “Maar dan moet er niet geëxperimenteerd worden omwille van het experiment, een goed ontwerp is altijd gestoeld op degelijke research naar gebruik. En dan ook niet concepten uit Spanje of Scandinavië schaafteloos kopiëren, maar hooguit als inspiratiebron gebruiken.”

De ambities bij veel gemeenten zakken weg, stelt NIROV-directeur Fred Schoorl, zeker nu er economisch mindere tijden zijn aangebroken. Een uitzondering in die trend is de gemeente Utrecht waar de raad onlangs 40 miljoen beschikbaar stelde om achterstallig groot onderhoud in te lopen. Maar er zijn ook minder positieve berichten. “In het bijzonder als het gaat om naoorlogse wijken van grote steden in de Randstad. Als ik zie welke kansen er worden gemist in Amsterdam zoals met Slotterplas, dan stemt mij dat echt treurig.”

Middelburg is niet over één nacht ijs gegaan in zijn streven de openbare ruimte in de stad een kwaliteitsimpuls te geven. Stedenbouwkundig hoogleraar Riek Bakker heeft een toekomstvisie op de ontwikkeling van de stad gegeven. In de Kwaliteitsatlas Middelburg 2030 wordt duidelijk hoe Middelburg een aantrekkelijke stad blijft. Hierin past de herinrichting van het kernwinkelgebied. Wethouder ruimtelijke ordening Hannie Kool-Blokland en Bram Pekaar, civiel technisch medewerker van het gemeentelijk ingenieursbureau, kijken terug op een ‘dynamisch’ project.

Toegankelijkheid Middelburg weer op niveau

ZEEUWSE HOOFDSTAD TIMMERT AAN DE WEG

Middelburg kent een rijke geschiedenis. De Verenigde Oost-Indische Compagnie zetelde in de 17e eeuw in de Zeeuwse hoofdstad. Het stratenstelsel en de pakhuizen en koopmanswoningen langs de kades herinneren aan deze bloeiende handelstijd. Het beleid van de Middelburgse magistraat was er in die periode voortdurend op gericht de omliggende dorpen aan de stad te binden. In de 21e eeuw

plaatsen die al aan stadsvernieuwing hebben gedaan.” Bij de herinrichtingsplannen stond voorop dat de historische waarde van de binnenstad behouden zou blijven. In samenwerking met de ondernemers van de binnenstad, Riek Bakker en Kuiper Compagnons, bureau voor ruimtelijke ordening en architectuur, is een Masterplan ontworpen waarin de bestrating en de monumentale panden een harmo-

“Straatbaksteen bepaalt mede de karakteristiek van Middelburg”

heeft de stad nog steeds een spilfunctie in de regio. Maar om deze functie voor langere tijd zeker te stellen, was het nodig om de stad enkele ingrijpende veranderingen te laten ondergaan. De herinrichting van het kernwinkelgebied was hierin de eerste stap.

KWALITEITSIMPULS

Dat het ook wat mag kosten bewijst de zes miljoen euro die er voor het vernieuwingsproject uitgetrokken is. Wethouder Kool-Blokland: “De markt en de omliggende winkelstraten zijn het visitekaartje van de stad. Om in de toekomst niet met een verouderd stadshart geconfronteerd te worden, was het noodzakelijk het winkelgebied een kwaliteitsimpuls te geven. De herinrichting voorkomt tegelijkertijd dat we een achterstand oplopen met de ons omringende

nisch geheel vormen. Dat de bestrating van het kernwinkelgebied zou bestaan uit straatbaksteen, was een uitgemaakte zaak. Straatbaksteen bepaalt mede de karakteristiek van Middelburg.

In eerste instantie was het de bedoeling dat de originele gebakken klinkers hergebruikt zouden worden. Maar de oude stenen verschilden teveel van grootte en vooral bij een keperverband leverde dit problemen op. Daarom heeft de Zeeuwse hoofdstad in het stadshart nieuwe bestrating gerealiseerd met de zogenoemde ‘Middelburgse Mix’: een klinkercombinatie van 50 procent rode, 40 procent bruine en 10 procent mangaankleurige stenen. Pekaar verklaart: “Een nuance in het gebruik van bestrating maakt het straatbeeld levendig. Natuurlijk hadden we ook kunnen kiezen voor één steen waarin al

deze kleuren al verwerkt zijn, maar dat vonden we te saai, te eentonig.”

De winkelstraten die in vroegere tijden als uitvalswegen naar de diverse stadspoorten fungeerden, zijn in het midden uitgevoerd met natuursteen en verbeelden daarmee de karrensporen uit lang vervlogen tijden.

Een speerpunt in het Masterplan is de toegankelijkheid van de binnenstad. Middelburg is een echte monumentenstad waarin nagenoeg elk pand

over een eigen, karakteristieke stoep beschikt. In het kernwinkelgebied zijn nu bij verschillende panden de trottoirs verlaagd tot het straatniveau. Pekaar: “Al die verschillende stoepen gaven een heel onrustig straatbeeld. Het was tevens een groot obstakel voor rolstoelgebruikers. Om deze groep verder tegemoet te komen, zijn de hoogteverschillen bij winkelingangen ondervangen door de straat geleidelijk op te laten lopen tot drempelhoogte.” Het beleid om de stad zo toegankelijk mogelijk ➤

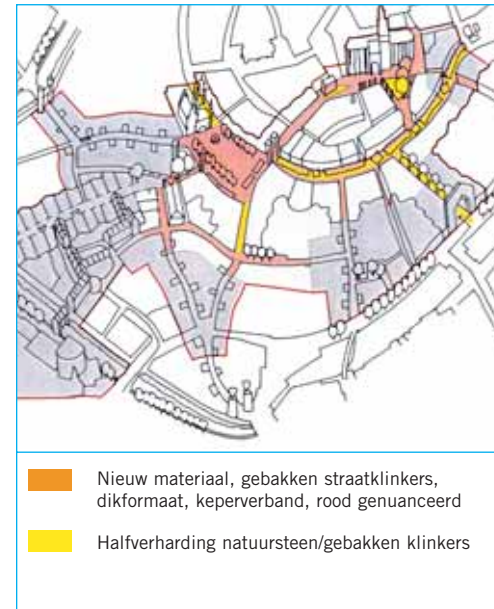
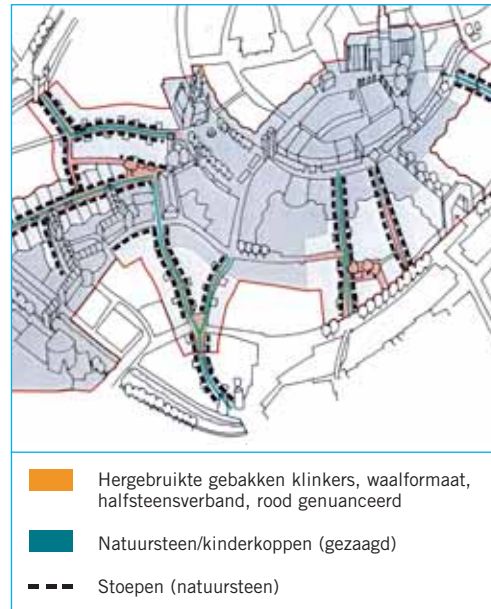
De winkelstraten in Middelburg die in vroegere tijden als uitvalswegen fungeerden, zijn uitgevoerd in straatbaksteen in combinatie met natuursteen.

Wethouder
Hannie Kool-Blokland

Op beide schetsen hiernaast is te zien hoe de bestrating is aangepast in de herinrichting van het kernwinkelgebied van Middelburg. Daarboven enkele detailtekeningen van beeldbepalende locaties.

te maken, vertaalt zich ook in het gebruik van straatmeubilair. In plaats van lantarenpalen is er gekozen voor hangverlichting. De fietsbeugels zijn op plaatsen gezet waar het winkelend publiek er zo weinig mogelijk last van heeft.

Behalve de Middelburgse ondernemers heeft ook de ambulante handel inspraak gehad in de herinrichtingsplannen. Om de wekelijkse markt te kunnen inrichten moest de helft van de bomen van het oorspronkelijke plan wijken. Dit had een gunstig effect op de kosten: doordat er minder bomen geplaatst werden, hoefde de aanwezige ondergrondse infrastructuur niet aangepast te worden. “Als stad willen we dynamisch zijn in overleg en uitvoering. Dat betekent dat beide partijen moeten geven en nemen. Zo betaalt de gemeente bijvoorbeeld een deel van de kosten, maar moeten ook de ondernemers zelf een financiële bijdrage leveren. Het is nodig om tot compromissen te komen wil je draagvlak creëren en behouden voor een project waarvan de uitvoering enkele jaren in beslag neemt”, legt wethouder Kool-Blokland uit.

PRAKTIJKGERICHT

Bij de uitvoering van de plannen zijn alle partijen erg praktijkgericht te werk gegaan. Vooral op de Markt is dit duidelijk te zien. Om te voorkomen dat de haringen van de marktkramen de klinkers beschadigen, zijn er ringen in de straatbakstenen

verzonken. Hierbij is precies rekening gehouden met elke individuele staanplaats. Om uitstallingen van winkelwaren te beperken is een begrenzing aangegeven in het straatwerk. Deze zogenaamde ‘uitstallingszone’ is aangegeven door middel van koperen nagels op één meter uit de gevels. De winterterrassen van de horecagelegenheden zijn voorzien van hardstenen tegels en behoeften daarom geen extra begrenzing. Bij een aantal horecagelegenheden in de winkelstraten zijn de gevel, de gevelscheiding met de burens en de molgoot als begrenzing van het terras aangehouden.

Kool-Blokland en Pekaar zijn zeer tevreden met het resultaat van de herinrichting. “In Middelburg staan tientallen kantorencomplexen en de stad biedt onderdak aan diverse regionale en provinciale overheidsinstellingen. Hierin zijn we nummer één in Zeeland. Met de huidige inrichting van de openbare ruimte laten we zien dat we dit predikaat waard zijn.” ■

DE BESTE ARGUMENTEN LIGGEN OP STRAAT

Straatbaksteen is een veelzijdig en kwalitatief hoogstaand product dat pleinen, parken en straten, maar ook de particuliere woonomgeving een tijdloos en hoogwaardig karakter geeft. Het is overal toepasbaar, onderhoudsarm, slijtvast en kent een lange levensduur. Bovendien kan het uitstekend gecombineerd worden met andere materialen. Voor informatie zie www.straatbaksteen.com, een informatiebron voor professionele gebruikersgroepen.

STRAATBAKSTEEN, BIJZONDER VOOR BINNEN EN BUITEN